

Román eredettörténet

ANDRÉ DU NAY:

A román nyelv és nép kialakulása.

Sepsiszentgyörgy, Scriba Kádár

Könyvkiadó, 1998, 83 p.

* * *

A könyv a kanadai Matthias Corvinus Publishing (Hamilton-Buffalo) gondozásában 1996-ban megjelent André Du Nay *Origins of the Rumanians* (A románok eredete) című monográfia első magyar nyelvű, rövidített kiadása.

1948 és 1952 között 8 féléven át Bárczi Géza professzor úr szemináriumait „vettem fel”. (Ekkor lehetőség nyílt a nagyon átpolitizált magyar irodalmi szemináriumok kikerülésére.) Bármennyire is a történelem stúdióimok elkötelezettje voltam, nem tudtam magam kivonni a professzor úr rendkívül széleskörű látásmódjának hatása alól; nagyon megszerettem a magyar nyelvészetet. A román nyelvről és kialakulásáról két kollégium keretében is hallottunk: általános nyelvészet, valamint a magyar szókincs eredete során. Engem mint történelem szakost igen érdekelt a dákó-román elmélet. Úgy emlékszem, hogy nyolc féléven át nyolc állandó hallgatója volt szemináriumainak. Ebből hét megszállottan nyelvész volt – és én. Professzor úrnak szünetben, a szeminárium végén mindig lehetett kérdéseket feltenni. André Du Nay könyvét olvasva mindent megerősítve találtam arról, amit Bárczi Géza mondott, csak elképesztően gazdag bizonyító anyagot felsorakoztatva. Természetesen sokat és örömmel tanultam ebből a könyvből, sok újat hozott.

A könyv öt fő fejezetre oszlik:

I. Délkelet-Európa az ókorban és a középkorban,

II. A latintól a románig,

III. Az Al-Dunától északra fekvő területek a 3. század után,

IV. A dákó-román kontinuitás-elmélet,

V. A dákó-román kontinuitás-elmélet kritikája.

Már a reneszánsz korában, így többek között Mátyás királyunk történetírója, Bonfini is megállapította, hogy a román nyelv nagy hasonlóságot mutat a latinnal. André Du Nay tömören, de mégis igen tényszerűen bemutatja, hogy a klasszikus latin hogyan alakul át az 5–8. században későlatinná, hogyan alakulnak ki a későlatinból az új latin nyelvek a 9. század végén és a 10. században.

Az új latin nyelveknek van egy nyugati és egy keleti ága. A keleti latinhoz tartozik az olaszon kívül a román is. A románnak az 5–8. században négy nyelvjárása alakul ki:

– magleno-román (Thesszalonikától északra)

– aromun (Macedónia déli részén és Észak-Görögországban)

– isztro-román (az Isztriai-félsziget néhány faluban beszélnek)

– északi-román (A román szakirodalom ezt nevezi „daco-román”-nak. Szerbiában még beszélnek; ez a nyelvjárás terjed el Havasalföldön, Moldvában, majd Krassó és Fogaras megyék után Biharban, még később Máramarosban. Ez a nyelvjárás visszavezethető egy közös román alapnyelvre, melyből a négy nyelvjárás kifejlődött.)

Ez az ősrómai alapnyelv igen erős alban hatást mutat. André Du Nay részletesen bizonyítja, hogy nemcsak szókincsében, hanem nyelvtani szerkezetében is kimutatható ez (pl. a hátravetett határozott névelő). Ilyen hatások más későlatin vagy újlatin nyelvekben nem mutathatók ki. Ezt a kérdést – határozottan emlékszem – Bárczi Géza professzorom is hangsúlyozta.

A román nyelv kialakulására még nagy hatást gyakorolt a szláv nyelv, a korai szláv,

Cirill és Metód nyelve. A könyv megemlíti, hogy a szláv hatás kezdete a 6. század vége és a 7. század. Ekkor árasztják el a szlávok a Balkán-félszigetet. Én annyit tennék hozzá, hogy ez a „szláv népvándorlás” összefüggésben van az avarok első nagy támadásával, mely megdöntötte a Gepida Államot, mely a Tiszántúlon és Erdélyben helyezkedett el. A longobárdok is ekkor menekülnek a Dunántúlról Észak-Itáliába.

A szláv nyelvi hatás a román nyelvben elsősorban a vallási terminológiában mutatkozik meg. E téren némi görög és újlatin hatás tükröződik. A szláv hatás elsősorban jövevény szavakban érezhető, de az északi román nyelvjárásban szlávból románra fordított ún. tükörszavak is kimutathatók.

Fontos megfigyelése André Du Naynak, hogy a románban, mely az északi románból fejlődött, nincsenek nyelvjárások, ugyanakkor az ósrománból a Balkánon még három nyelvjárás mutatható ki, mely nyelvjárásokat beszélők kis csoportjai még ma is fellelhetők a Balkán-félszigeten.

Nem kívánom összegezni azt a színes és érdekes kifejtést, melyet a könyv IV. és V. fejezete tartalmaz. Ez olyan lenne mintha egy krimi ismertetve elmondanám, hogy ki a gyilkos és erre az éles szemű nyomozó hogyan jön rá. Mégis a csábításnak engedve csak egy mondat: az általam ismert dákoromán elméletnek kilenc variációját ismerem meg a tiszta latintól kezdve az 1960-os évek legújabb elméletéig.

KOVÁTS ZOLTÁN

Vasútépítések a Dunántúlon és Erdélyben

MAJDÁN JÁNOS:

Helyiérdekű vasutak és kiépülésük a Dunántúlon. Vasúthistoria Könyvek. Sorozatszerk.: Mezei István. Bp., 1998

* * *

Az elmúlt évben két jelentős kiadvánnyal gazdagodott a Vasúthistoria Könyvek sorozat: Majdán János monográfiája a dunántúli helyiérdekű vasutakról az év elején; Kubinszky Mihály és Horváth Ferenc erdélyi magyar vasúttörténete karácsonykor juthatott el az érdeklődő olvasókhöz.

Majdán János vasúttörténeti kutatásai a dél-dunántúli régióban, a helyiérdekű vasutak alapításával, azok gazdasági hátterének megismerésével kezdődtek. Az évtizedek során kutatási szemhatárába fogta a Kárpát-medence szinte teljes egészét, a HÉV-ek mellett a MÁV, a Baross-korszak és a nagy magánvasutak pályafutásával is foglalko-

zott. Tette mindezt egyetemi kutatói csendességben, a polcszélességgel, nyomdászaggal és orrmagassággal mérhető történelmi népszerűségtől távol tartotta magát. A „nagy” közönség mindössze egy, 1987-ben megjelent népszerűsítő kiadvány szerzőjeként ismerhette. (*A vasszekér diadala.* Népszerű történelem sorozat.)

A helyiérdekű vasutak a normálnyomközű vasút harmadik, kevésbé ünnevelt, támogatott, illusztrált csoportjába tartoznak. (Magukat pragmatikusnak tartó érák előszeretettel gyilkolják is ezeket.) Történeti szempontból voltak ugyebár a nagy magánvasutak, a MÁV és a HÉV-ek, vasútföldrajzi szempontból pedig elsőrangú (nemzetközi) fővonalak, amelyek a kontinentális hálózathoz tartoztak, a másodrangú (belföldi) fővonalak, amelyek nagyobb városokat, tájegységeket kötöttek össze egymással és a fővárossal – és a harmadrangú vagy mellék-